

سەرواد (گازیا بە لەنگازان) دا

ق: ریژین تەیب

زانکۆیا دەھوک / فاکولتیا زانستین مروفاہیتی / سکولا ئادابی / پشکا زمانن کوردی

۱-۱. پیناسەین سەروایی:

دپرانییا ھۆزانین جیہانی دا؛ سەروا ھەییە و رەخنە گرین ھەر مللە تەکی ل دویش دتین و تایبەتە نەدیین زمانین خو باس ل سەروایی کرینە، ئانکو (سەروا ئیکە ژ رەگەزین بنیاتی ھۆزانن، نە بتنی دزمانن کوردیدا بە لکو دپرانییا زماناندا ھەبوویە و یاھە. جہی بکارئینانا سەروایی و رادا بایەخ پیدانی لدویش زمان و سەردەم و ھۆزانفان دەھیتە گھورین) (۱). ھندەک رەخنە گرین دیتەر دبینن کو بۆ نیاسینا سەروایی پیدقییە مرفۆ بزقربتەقە بۆ بەراورد کرنا موسیقا نیشە دیران دگەل ئیکدا، ئانکو (کومەکا دەنگانە ژئیک پارچا موسیقی پیک دەھیت، ھۆزانفان دەھیتا ئیککی دا دا کوکی ل سەر دکەت و دەھمی دو ماھیین نیشە دیرین دوو پیدا دوو بارە دکەت) (۲).

ھندەک نقیسەر و رەخنە گرین دیتەر ب ھویری دچنە دناق بابەتی سەروایی دا و باس ل دەنگ و پەیقین سەروایی دکەن و دبیزن: (سەروا پیتە کە یان کومەکا پیتا و بزوینانە لدوماھیکا نیشە دیرا ئیککی و دوو پیتی و دەھوزانا جووت سەروا و چوارینی دا یان دو ماھیکا دیرین ھۆزانن وەکی پارچە و چامە دنە گۆرن و دوو بارە دبن) (۳). ب شیوەکی گشتی دی شین سەروایی ب قی رەنگی پیناسە کە یان کو ((سەروا بریتی یە لەو پیتانە بە دەنگ یان بە بی دەنگ – کە ئاوازەکانیان وەکو یەکن کە وتونە تە دوایی ھەردوو نیوہ ھونراوہ کە)) (۴).

۲-۱. جۆرن سەروایی:

ھەر وەکو کیشین عەر ووزی دەھمە جۆر و رەنگا و رەنگن، سەروایی ھەمە جۆر ژنی ھەنە، چونکە موسیقا ھۆزانن ل دویش بابەتین ھەمە جۆر دەھینە گھورین، لەورا سەروا ژنی دەھیتە گھورین، ئانکو سەروا چارچوقین ھەمە جۆر و ھەمە رەنگ

رووگەھ

وھزیە، بویتە دی دەتە فەکۆلین و
وھکیرانین مروفاہیتی و زانستی

ژمارە 5 ھاقینا ۲۰۱۲

وهردگرن، ئەڤ هه‌مه‌جۆرییه ده‌وزانین زۆریه‌یا ملله‌تاندا هاتینه بکارئینان و گه‌له‌ک ژوانا د‌ناڤ به‌را ملله‌تین جودادا ده‌ه‌قبه‌شن، ئانکو‌وه‌کو‌جووت سه‌روایێ کو‌ده‌وزانا فارسی و کوردی و عه‌ره‌بی دا ده‌یته‌ دیتن، ب‌گشتی سه‌روا دبیته دوو جۆر:

أ. سه‌روایا ئیکگرتی.

ب. سه‌روا هه‌مه‌ره‌نگ.

١-٤-١. سه‌روا ئیکگرتی:

ژ‌ناڤی وی یا دیاره‌کو سه‌روایه‌کا ئیکگرتی ده‌یته‌ پاراستن هه‌ر ژ‌ده‌سپینکا هه‌وزانی تا‌کو دو‌ماهیێ، ب‌قی ره‌نگی ژ‌ی هاتیه‌ دیارکرن کو ((ئه‌و شیوه‌ی که له سه‌ره‌تاوه‌ تا کۆتایی یه‌ک جۆر سه‌روا هه‌بن، ئەم شیوه‌یه‌ش بو‌خوی له ژ‌یر کاریگه‌ری هه‌لبه‌ستی عه‌ره‌بیدا هاتۆته‌ ناوه‌وه‌)) (٥). قالبی سه‌روا ئیکگرتی ژ‌ی ب‌قی ره‌نگی یه‌:

((أ / ب / ج / د / ه)).

٢-٤-١. سه‌روا هه‌مه‌ره‌نگ:

هه‌روه‌کو ژ‌‌ناڤی وی دیار دبیت، کو سه‌روا پتر ژ‌ جۆره‌کی ده‌نگان یان په‌یقان ب‌خۆفه‌ دگرت، ب‌واتایه‌کا دی په‌یقین هه‌مه‌جور ده‌ینه بکار ئینان، (مارف خه‌زنه‌دار) دورقی جۆری دبیت: ((مه‌به‌ستمان له قافییه‌ی ره‌نگا و ره‌نگ نه‌و قافییه‌یه‌ که له شیعریک دا نه‌گوری، واته‌ هه‌موو قافییه‌کانی شیعره‌که یه‌ک نابن (...)) شیعره‌که چهند جۆره قافییه ییک تیا نه‌بی)) (٦).

سه‌روا هه‌مه‌ره‌نگ دبیته چهند جۆره‌ک، کو گرنگترین جۆری وی ژ‌ی نه‌قین ل خواری نه‌:

أ. مه‌سنه‌وی (جووت سه‌روا): نه‌و جۆری سه‌روایێ یه‌، کو هه‌ر دیره‌کی سه‌روایا خویا تایبه‌ت هه‌بیت، ئانکو‌یا جودا بیت ژ‌ سه‌روایا دیره‌ی دی، د‌قی حاله‌تی دا ((سه‌روا لایێ ئیکێ ته‌حکومی لسه‌ر چونه‌تیا سه‌روایا لایێ دووی دکه‌ت)) (٧). قالبی وی ژ‌ی ب‌قی ره‌نگی یه‌ ((أ / ب / ج / د / ه)).

ب. سه‌یینه‌: مه‌به‌ست ژ‌قی چارچۆقه‌ی نه‌وه‌کو (پارچه‌یه‌کا بچویه‌که، ژ‌سی نیقه‌ دیران پیک ده‌یت و دکه‌قیته‌ د‌چارچۆقی قالبین هه‌مه‌ره‌نگ دا، نه‌قی پارچی

رووگه‌ه

وه‌زیه‌، بویته‌ی د‌دبته‌ فه‌کۆلین و وه‌رکێرانی مرۆفایه‌تی و زانستی

ژ‌ماره‌ 5 هه‌مینه‌ 2012

دشیانداہ و اتایا خوہا سہرہ خوہہ بیت (۸).
قالبیں سیینی گہلہ کن، ئەقہ گرنگترین قالبیں وی نہ (أأ / ب ب ب) و (أأ / ب ب ب).
/ ب ب ب.

ج. چوارینہ : ہەر ژ ناقتی وی یی دیارہ کوژ چار نیقہ دیران پینک دەیت، (وہک
چوارینین (خە یام و چوارینین بابا تاهیری عوریان و ... تا) (۹). چوارین ب گہلہک
شینویان دیار دبیت و گہلہک جارن ناقتین جوڑا و جوڑی ہہنہ، بو نمونہ ہاتیہ
کو (چار خستہ کی و ہکو چار نیقہ دیرین ب تیک سہروا) (۱۰).
بہر نیاسترین قالبی چواریننی ئەقہنہ: (أأ / أأأ).

د. شہ شینہ: مہ بہست ژ شہ شیننی ئەوہ (پارچہ یہک ژ شہ ش نیقہ دیرا پینک بہیت،
ہەر شہ ش پینکقہ و اتایہ کا سہرہ خو بدہن) (۱۱)، جوڑین وی یین گرنگ ژ
ئەقہنہ: (أأ ب ب) و (أأأ ب).

د. جوڑین دیترا: ہندہک جوڑین دین قالبان دیار دین کو پتر ب ہوزانی قہ و ہک
تیک گیان د گرنداہنہ، گرنگترین جوڑی ل
دویق دیتنا (علاء الدین سجادی) ئەقین ل
خواری نہ (۱۲):

- ہہلبہست (غہزل).
- چامہ (قہ صیدہ).
- پارچہ (قگعہ).
- یہک تاکی (فہرد).
- بہندی دووبارہ (تہرجیع بہند و تہرکیب بہند).
- داچنراو (المسگ).
- زیاد کراو (مستزاد).
- چیل (مولہ مہع).
- رازاوہ (موہ ششہ ح).

زیدہ باری ئەق جوڑین (سجادی) دیار کرین، چہند جوڑین دی ژی ہہنہ کو (عہزیز
گہردی) ال سہر وان زیدہ کرینہ، ئەو چارچوقہ ژی ئەقین ل خواری نہ (۱۳):
- حہوتینہ.

روگہ

وہزبہ، بویتہی د دمتہ فہکولین و
وہکیرانین مرؤقاہتی و زانستی

ژمارہ 5 ہاقینا ۲۰۱۲

- ههشتینه.

- نۆبینه.

- دهیینه.

- پارچهی یازدهیی.

ل دویف دیتنا مه و ههروهکی د هۆزانا
کلاسیکیا کوردی دا هاتینه بکارئینان،
گرنگترین قالبین سهروایی د هۆزانا
کلاسیکی دا نهقهنه:
أ سهرواستوونی:

سهرواستوونی دهیته هژمارتن
بهربهلافتترین قالبی هۆزانا کلاسیکیا
کوردی، هاتیه پیناسهکرن کو (هۆزانا

ستوونی، یان ستوینا هۆزانی، تهو هۆزانه یا هاتییه دانان ل سهر ئیکهتیا
سهروایی، کویا گریداییه ب مهرجین کیشی و سهروایی (١٤). پتربا هۆزانین
کلاسیکی یین غهزهلی لسهرفی جووری هاتییه قههاندن.
بجووت سهروا:

تهو جووری سهروایی وهسا دهیته نیاسنین کو پشتی ههردیرهکی ئیک سهروا
بن، (نووری فارس حهمهخان) بقی رهنگی پیناسه دکهت: ((هۆنراوی مهسنهوی
که له عهربهیدا زۆرتراوی به شیعی موزدهوهج دهر کردوهه، که شهوهیه :
ههستیاری کۆمهلی هۆنراو، یا دیری، یا دوو دیر، دادهنی، خوئی نه بهستیتهوه
به یهکیته سهرواوه - بهلکو له باتی تهوه، لهتی یهکهم و لهتی دووهمی دیر
هاوسهروا دهکا / ئیتر سهروای تهو لهتهیه پهیوهندی نییه به سهروای دیرهکانی
تر پیش و پاشیهوه، زۆرترا شیرا زهی نیوانی دیرهکانی هۆنراوهکه، یهکیته واتا
و بابهت، دهق به پیچهوانهی چامهوه، چونکه لهو داویه کیشی سهروا مهرجه،
نهک یهکیته بابهت. ههروهک گهورهترین نیشانهی هۆنراوی مهسنهوی یهکیته
پیتی رهوییه له عهرووزو زهریی، ئیتر تهو کۆمهله هۆنراوه، یا تهو هۆنراوه باتاقه
دیریکیش بی، لهههه بهحری بی دهبی، وه بهههه کیشی بی - وهک عهرووزی
برگهیی - دهبی)) (١٥). شاکارا تهحمهدی خانی (مهه و زین) ژی ههموول سهر
قی جووری قالبی هاتییه دانان.

ج- موستهزاد:

سهروا د (گازی به له نگازان) دا

رووگهه

وهزیه، بویتهی د دهقه فهکولین و
وهکیرانین مرزفاهیتهی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ٢٠١٢

واتایا وی ئانکو زیده کرن، واته ده می هوزانفانه کی د هوزانا خودا پارچه کا
بچوبک ل سهر پارچه کا دربتر زیده دکهت، ژ لایی (عزیز گهردی) ب فی شیوی
هاتیه پیناسه کرن کو (موسسته زاد هونه ریکی شیعییه، بهو شیعره ده لپن دوای
ههر له تیک یان چند له تیک، تیگه یه ک یان چند تیگه یه کی به کیشی و
سهروایی تایبه تییه وه بو زیاده کری) (۱۶).

ته قال خواری نمونه یه که بو جوره کی موسسته زادی :
ته ی تازه جهوان پیرم و توفتا ده وو که و تووم
تاماو ده حیاتم

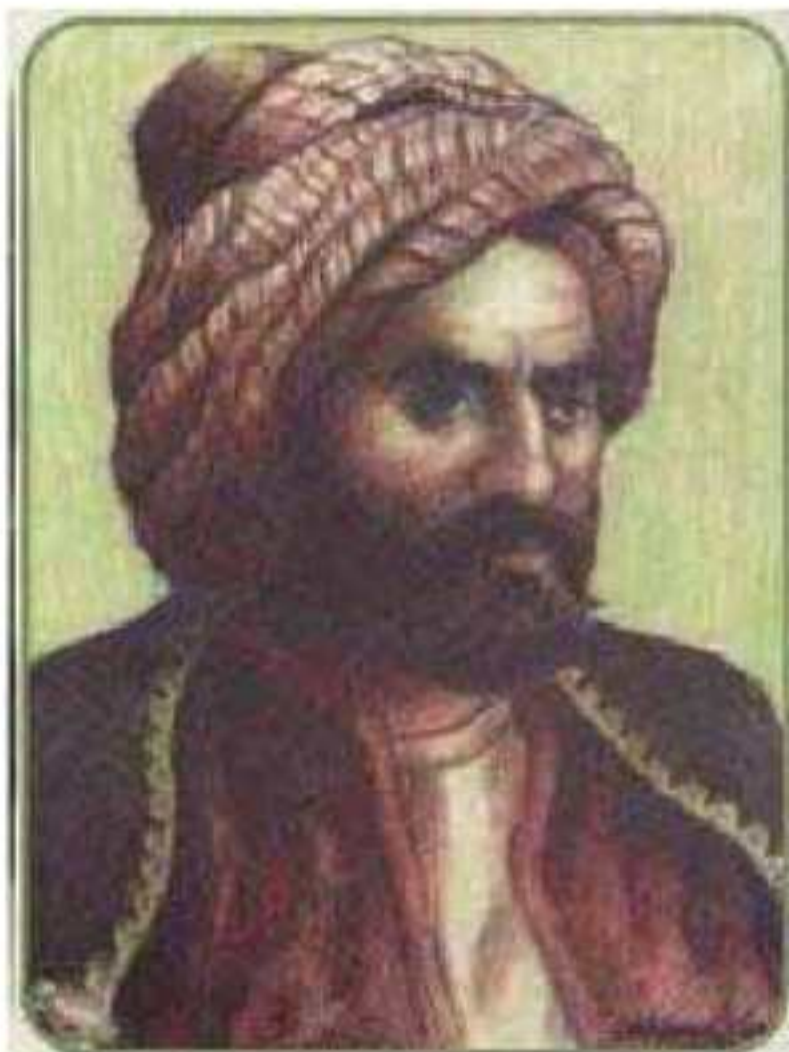
دهستی بدهره دهستی شکسته م که له دهس چووم
قوربانی وه فاتم
تویوو سفی نه و حوسنی له سهر میسری جینانی

من پیرم وه فاتم

له م کو لبه یی نه حزانه نه زیندووم و نه مردووم

هه روا به به ته ماتم (۱۷)

د پینجینه :

ته و چارچوقه یه کو چار دیر ژ لایی
سهروایی فه وه کی هه فبن و پارچا
دوویی سهروایی جیاواز بیت تنی
ددیرا پینجینی ژ بارچا دوویی دی
زقریته سهر سهروا نیکی و ب فی
شیوه ی هاتیه پیناسه کرن کو (تخمیس
و موخه مهس، که جوریکن له (مشگر)
و (تشگیر) نه وه یه که چامه یی، دابهش
بکری به چند پارچه یی، هه موو
مؤمه لیککی پینج لهت بن، چوار له تی
بیت هاو سهروا بن، له تی پینجه میان
نه گور بی، هه موو له ته کانیش له
چامه که داله سهر یه ک کیش بن) (۱۸).

نمونا هوزانی بو چارچوقی پینجینی :

رووگه ه

وهزیه، بویته ی د دهته فه کولین و
وهکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

صويع و ئيفارى، شهفا تارى، شه مالا كئى يى تو ؟
 (ليله القدر) و بهراتن: نوورى مالا كئى يى تو ؟
 چيچهك و باغى ئيرهه شوخ و بهژن و بالا كئى يى تو ؟
 بو خودى كهى بيژه من : كانى شه پالا كئى يى تو ؟
 ديم كتيبه، زولفه حاشى، شهرحى خالا كئى يى تو ؟

دلبره گهردهن شهفیفى، دانوا
 دورا عهدهن
 نازك و مهوزوون له تيفى،
 تهخلى يا سهلوا چيمهه
 گول لیباسى، گول قیاسى، گول
 نهنى گول پیرهههه
 تاهوبيا دهشتا ته تارى رهزه نانا
 مكا خهتهه

حورى
 ياباغى بهحشتى، چاڏ غهزالا
 كى يى تو؟ (۱۹)

۲. قالب و پهيف و دهنگين
 هوزانين ديوانا (بهدهوى) (۲۰):

(بهدهوى) نيكه ژ هوزانقنانين كو تازه ديوانا وى هاتيه بهرهه فكرن و كهفتيه
 بهردهستى خوبندهفانان، دفتى پشكى دا مه ههولدايه كو سهرواسازيا ديوانا وى
 ژ لايى قالب و پهيف و دهنگين سهروايى فه شلوڤه بكههين.

۱.۲. قالبين هوزانين ديوانا (بهدهوى):

ديوانا بهدهوى ژ چهدين قالبين سهروا (كلاسيكى) پيك دئين، بقى رهنكى ل
 خوارى:

۱.۱.۲. قالبى ستونى: نهو ژى ب دوو شيويهان دياردبيت :

أ. قالبى ستونى (مصرع): (AA,BA,CA...):

نهقال خوارى نيكه ژ وان نمونين لسهرقى قالبى هاتيه دانان:

ئاڏو جويارى مهچوون بى دهنگ و دهڏ

مان دبن دهستى نهياران تيرو تهڏ

کانی یی سارو شریں و پور زلال
گازی و نال و هه واران روژو شه (۲۱)
نه و هوزانین نه جورئ سهر وایی تیدا هاتیه بکارئینان نه قین ل خارینه:

لاپهر	ناقی هوزانی	ژ
۲۰	ئاڤو جوباری مه چوون	۱
۲۸	ژ فله کی را	۲
۲۹	ژ بلبل ره	۳
۳۳	حه بیبا نازک	۴
۳۶	گازیا کورل باقی	۵
۴۲	وه ره ئیدی توفه له کی	۶
۵۱	خه ونا من دسالا ۱۹۵۷ دا	۷
۷۰	وه ره دل بهر	۸
۷۲	شاه و سولتانی مهیی	۹
۷۳	من ناله ناله	۱۰
۷۸	پسیک	۱۱
۷۹	بلبل	۱۲
۸۳	ئاخ ژ دهستی فله کی	۱۳
۸۸	ئه زچ بیژم	۱۴
۹۳	تهی دل ههیی ناگه	۱۵
۹۹	شینا عامودا دل ب کول	۱۶
۱۰۴	دلی نه رمی نه دا	۱۷
۱۰۹	نانی گه نم ناگهیی زکی برچی	۱۸
۱۱۰	کور نابیی نه ز کورم	۱۹
۱۱۵	ل دهڤه هر که سی میره	۲۰
۱۱۶	پرسا ژ خودا	۲۱

رووگه

وهزیه، بویتهی د دهته فکولین و
وهکئرانین مرؤقهاتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

۱۳۶	کوتابی چوون دبستانی	۲۲
۱۴۰	به رسقا خورته کی دیندارو خوداناس	۲۳
۱۴۸	په رده یا رهش	۲۴
۱۵۳	ژماموستایی جه گهرخوین را	۲۵

به قالبی ستوونیی (مشگر): (...AAAB, BBBA, CCCA)

نمونه بوقی قالبی نه قال خواری یه

ژکاف و کهونا جهانی زهرهک نهو بیته مهیدانی

حهچی چوو نایی گومانی د حوکی ژو الجلال بووم نهز (۲۲):

نهو هوزانین ل دویف قی قالبی سهروایی هاتینه دانان نهقین ل خارینه:

لاپهر	ناقی هوزانی	ژ
۱۵	ژداییکی حهیا ده سال	۱
۱۷	مننهت ژیهزدان	۲
۱۹	خورتی کوردا وهرن	۳
۲۳	ژئاغاره	۴
۲۶	راست بمهشن مهلانو	۵
۳۱	دل پاره بوو	۶
۳۴	دلویبیره فهلهکی	۷
۴۰	تی گوتن نایی سوتن	۸
۴۷	دوزا وهلات	۹
۵۳	بیروباوهری	۱۰
۵۷	ب پرس هه ره قودس	۱۱
۸۲	وه ره پیشیبهر	۱۲
۹۴	باغ و بیستانی م چوو	۱۳
۱۱۱	دهفه رمورابه	۱۴
۱۱۸	کاف و کهمی	۱۵

سهرواد (گازیا بهلهنگازان) دا

رووکهه

وهزیه، بویتیه د دهنه فهکولین و
وهکیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

۲.۱.۲. جوت سه روا: (AA, BB, CC ...)
گهلهک ژهوزانقانی کلاسیک نه قالبه بکارئینایه، نمونه ژی بوقی قالبی نه قالی
ل خواری یه:

نه ی بی خهوی دلکول و بریندار
پهردا رهش ب سه سه ری ده تی خوار
یهزدان ژوه ره نه دابوو فورصهت
حه تتا کو هه بن وه تاج و دهولهت (۲۳)
نه و هوزانین لدویف قی قالبی سه روا یی هاتیبه دانان نه قین ل خارینه:

ژ	ناقی هوزانی	لاپه ر
۱	بی خهوی دلکول	۱۸
۲	ده فهرمو شیخ	۲۴
۳	رووقی دچی حه جی	۴۳
۴	گوری شین	۷۴
۵	به رسقا پرسا خورته کی کورد دسالا ۱۹۵۹ ده (*)	۸۹
۶	گرتنامن	۹۷
۷	ته عبیرا دیککی غه رزا	۱۵۴

۳.۱.۲. چوارینه (چوار خشته کی):
نه قالبه ددیوانا به دهوی دا ب گهلهک رهنگان هاتیبه بکارئینان:
ا. قالبی (AAAA, BBBB):
نه قال خورای نمونه یه که بوقی قالبی:
نه وروره نه وروره جه ژنا کورداسنه
نادارا پیروزه گه شت و سه یسرانه
که چین گهور و بوزه خوله لی هلدانه
نی که نزانئ نه و نه نسانه (۲۴)
نه و هوزانین بقی قالبی هاتیبه دانان هه ردوو هوزانین ل خواری نه:

رووگه

وهزیه، بویته دی دهته فهکولین و
وهکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

ژ	ناقی هوزانی	لاپەر
۱	نهۆرۆزه	۱۱۳
۲	گرتن و لیدان	۱۴۲

بـه قالبی (AABA, CCDA):

نموونه بوقی قالبی، تهقال خواری یه:
چوووه دۆستاته کوردستان دلو هه ی!
دهرهنگه رابه تو ئیرو بـده په ی
تو گازی کهل په ی دهنگی خو هه لده

ب سستی تو دچی ئیرو ل په ی قه ی (۲۵)

نهو هوزانی ل دو یق قی قالبی هاتینه دانان ته قین ل خارینه:

ژ	ناقی هوزانی	لاپەر
۱	چوووه دۆستا دل	۴۹
۲	شوره شا ته موزی ل عیراقی دسالا ۱۹۵۸ دا	۶۱
۳	شینا شیخ حوسه یینی برا	۶۴
۴	چه رخا فه له کئی	۷۶
۵	دلوزانم	۸۰
۶	دل بهر و هره	۹۶
۷	دل چوووه ده ریایی خه مان	۱۰۷
۸	سه د جار ب خیری بی (هاتنا سه روک بهرزانی ژ سوفیه ت)	۱۵۵
۹	شینا سه روک بارزانی (۱)	۱۵۶
۱۰	شینا سه روک بارزانی (۲)	۱۵۷

جـ (ABAB, CDCD):

نموونه بوقی قالبی، تهقال خواری یه:

دهوران هـی شیرمژی تو
دل نه رم و پا قـژی تو
ناقی ته بوویه دهوران
پیشیا ته جهنگ و تالان

سهرواد (گازی به له نگاران) دا

رووگه ه

وهزیه، بویته ی د دهنه فه کولین و
وهکیرانین مرزفایه تی و زانستی

ژماره 5 هه قینا ۲۰۱۲

هه‌بوو هه‌قاله‌کی من ناڤی وی من ل ته‌کر
گورچک ژ ره‌نگی هه‌سسن ئەوی هیڤی ژ من کر (۲۶)

۴-۱-۲. پینجینه:

قالبی پینجین ژێ ددیوانی دا ب دوو ره‌نگان دیاردبیت، کوئه‌ڤین ل خواری نه:
أ. قالبی (AAAAAB, CCCCCB):
نمونه بوقی قالبی، ئەقال خواری یه:

پرشه‌رمه بترسن گه‌لی خوینرنژی مه‌ کوردا
بی گازی و ده‌نگین دکشین کول و ده‌ردا
ئاخا کوری کوردایه ژ ده‌ستی خوه وه به‌ردا
من بدنه هه‌ڤو دو وه‌که قان فیرس وه‌مه‌ردا

قان دژمن و سه‌کزاب زوری ژعه‌ردا خوه راکن (۲۷)
ئه‌و هوزانین بقی ره‌نگی قالبی هاتنه‌ نقیسن ئەڤین ل خارینه:

ژ	ناڤی هوزانی	لاپه‌ر
۱	کوردی مه‌ ئە‌گه‌ر بینه یه‌ک	۳۸
۲	کوندی چولا	۸۴
۳	ژینا ملله‌تان	۱۰۵
۴	ئافه‌رین ئادارا پیروز	۱۴۴

ب‌د‌قالبی (AAAAA, BBBBB):

نمونه بوقی قالبی، ئەقال خواری یه:

ده‌نگی مه‌ی‌گه‌ر هات ژ مه‌ی‌خانی سڤک رابووم ژ خه‌و
چاڤه‌ نیر ما مه‌ ل به‌ندی بی هلدان و سه‌کن و خه‌و
راسته‌ ده‌نگی مه‌ی‌فروشه یان گه‌لو خه‌ونه‌ک ده‌ره‌و
تا کو ده‌رکه‌تیه مه‌ نی‌ری وی ل ده‌ست ده‌رمان و که‌و
بی گومان زانم کو ئیدی ده‌نگی کوردستا نه‌و (۲۸)

رووگه‌ه

وه‌زیه، بویته‌ی د ده‌ته‌ فه‌کولین و
وه‌رکیرانین مرۆڤایه‌تی و زانستی

ژماره 5 هه‌ڤینا ۲۰۱۲

۵-۱-۲. شه‌شینه:

بشان ره‌نگین ل خاری هوزانقانی نه‌ف‌قالبه بکارئینایه:

ا. قالبی (...AABBBC, AADDDE):

نمونه بوقی قالبی، نه‌فال خورای یه:

هه‌ی دوسته درینی زبف و زبرینی

پشتی کو بمرم کسی ته دحه‌بینی

ب ناقی یه‌زدان نه‌ز ته دخوینم

ب دین و ئیمان نه‌ز دل برینم

ب سوزو په‌یمان نه‌ز ته دحه‌بینم

ل دهر گورستانی گازی که دینی (۲۹)

ب. قالبی (AAAABB, CCCBB):

نمونه بوقی قالبی، نه‌فال خورای یه:

لؤلؤ پسماموری دوور و ته‌نگه کوما نه‌یاراوی دایه ده‌نگه

ده‌نگی خوه هلده ل مه دهره‌نگه وهره پیشبهر مه لؤلؤ پسمامو

ژته‌ره شهرمه لؤلؤ کورمامو

ری مال به‌رمه لؤلؤ پسمامو (۳۰)

ج. قالبی (AAABBB, CCCDDD):

نمونه بوقی قالبی، نه‌فال خورای یه:

که‌فتاره تویی ملله‌تی کوردی تویی ملله‌ت

میژوول نه‌ژار دی ته دخوینی ب خه‌ت و خه‌ت

دهر خاکئی جهان وه‌ک ته‌نه‌بوون ده‌وله‌ت و هممه‌ت

دژمن کوسه‌ران سه‌رت کری پاروت گرت

رابه وهره جه‌نگی توب می‌رخاسی و خورتی

ته‌دقی بیی ملله‌ت وهره ئیرو بیه پارتی (۳۱)

د. قالبی (ABABAB):

نمونه بوقی قالبی، نه‌فال خورای یه:

سه لام دل به را مه حب سو ب چ که و که ب بوول بوورجانا
ژبو من هه ر توبی مه گلووب زه مان و سیننه و حینانا
کو روژ و شه قدبن مه قلووب دبیت قاهرل مهیدانا (۳۲)
ههروه سا هوزانه کا دی بقی شیوهی هاتیه نقیسن تهوژی
(گوفت و گوین ههردوو برا، داهی و بی خه و) (۳۳).

هـ. قالبی (....AAABCC, DDDDBCC):

نمونه بوقی قالبی، ته قال خواری یه:
ژشام وهری زوو تهو ترحا جوان ژرهنگی رهیحان روژال عهزمان
بهلکی بنیری وی دهردی گران چاقی مهل ری بوویه دووره بین
هیقی ژیهزدان توبیژه تامیسن
ژشام وهری زوو دکتور نووره ددین (۳۴)

تهو هوزانین بقی رهنگی قالبی هاتنه نقیسن تهقین ل خارینه:

ژ	ناقئ هوزانی	لاپهر
۱	ژ دوکتور (نورالدین) زازاره	۱۳۷
۲	پاله وانئ هنه رمه ند	۱۳۹
۳	دهما جهان چیکر	۱۴۹

۶.۱.۲. هه شتینه (...ABABABAB, CDCDCDCD):

نمونه بوقی قالبی، ته قال خواری یه:
چیاپی شهنگ و شینم باغی گولان دبه رده
زوزان و لبرینم دهربی ل مه ته سه رده
قا دژمن و که مبینن که مین دانینه عهردا
رابن گورزا هلیسنن وه که میرخاس ومهردا (۳۵)

تهو هوزانه ل دویش قی قالبی هاتیه نقیسن (ب لهز چیکن یه کیتی) (۳۶).

۷.۱.۲. ته رجیع به ند:

تهقی جووری دوو قالب ددیوانئ دا هه نه ب قی رهنگی ل خواری:

روگه ه

وهزیه، بویتهی د دمه فهکولین و
وهکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

ا. قالبی (AAAAAABB, CCCCCBBB) :

تهڻ نمونو ل خواری ل دویف قی قالبییه:

حه تا عومری مه هه بی گازی و کاله

مه نه دی ل دنی راسته هه قالسه

گه رب دهڻ دوسته به لی دوسته هه یاله

که دا دهستی مه بووه کاغت و فاله

وده کی فالی ده کی تهڻ چ ده لاله

حه قه ته مه هه ریژن (لا حول ولا)

فله کی تیرو ته نه ز کر مه به لا

دقی وهختی کر مه ژارو مه لا (۳۷)

ب. قالبی (AAAAAABB) :

نمونه بوقی قالبی، ته قال خواری یه:

جسم و جانی مه پزینه ژفراقا ته زهری

شوبهی توپی دفرهنگن سه روپا کر نه که ری

تهڻ لده ساله دکم هیقی و گازی ل ده ری

نیرگزا شهنگ وو نازک توپی شاهی مه جهری

جهنگه تاقیتته دنی کوشته سه د شاه و پهری

شهڻ و روژ که تمه ل په ی ریچی مه گال بوو حهری

مه چ سووچ وچ گوناو بوو کر مه دینی به ری

به سه قوربانا ته بم بینه شه رابی ژ له بهک

تویی روژال دنی هه ر ژمه ره شاه و مه لهک

رح و جانی خوه فدا کر مه ل بهر چاقتی به بهک (۳۸)

ریژا سه دی یا هه ر قالبه کی ددیوانی دا بقی رهنگی ل خاری بوون:

ناقی قالبی	هژمارا هوزانان	ریژا سه دی
ستوونی	۳۹	۵۱,۳۲
چوارینه	۱۳	۱۷,۱۱
شه شینه	۸	۱۰,۵۲

سهرواد (گازی به له نگاران) ۱۵

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دهنه فهکولین و
وهرکتیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

جوت سهروا	۷	۹,۲۱
پینجینه	۵	۶,۵۷
ههشتینه	۲	۲,۶۳
تهرجیع بهند	۲	۲,۶۳
۷۶		%۱۰۰

خشتهیی (۱-۲) ریژهیی سدهیی قالبین دیوانی

۲-۲- په یقین سهروا (*):

مه بهست ژ په یقین سهورایی، په یقین سهروا و پاش سهروا و پیش سهروانه، د قی برگی دا دی ژ په یقین دو ماهیی ده سپیکه یین:

۱-۲-۲- په یقین پاش سهروا:

ا- په یقا پاش سهروا یا تاک:

د چه ندین نمونین دیوانی دا، په یقین پاش سهروا یین تاک دهینه دیتن، کو نه و

ژی ب قی رهنگی ل خواری بوون:

سه هر گاهان دنالم بلبلی من

فلهک تالان بووه جان و دلی من

وه ره شینا خوه هم دهینن ب هه قره

ل کوردستان و باغی سورگولی من (۳۹)

د قی نموننی دا په یقا پاش سهروا (من ه)، ته و هوزانین بقی رهنگی قالبی هاتینه

دانان ته قین ل خارینه:

ژ	ناقنی هوزانی	لاپهر
۱	ژ بلبل ره	۲۹
۲	دل پاره بوو	۳۱
۳	شاه و سولگانی مهیی	۷۲
۴	دل چوویه ده ریایی خه مان	۱۰۷

روگه ه

وهرزیه، بویتهی د دمه فهکولین و
وهرکیانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

۶۸

ب فریزا (گری یا) پاش سهروا:

دچهندين نمونين ديوانى دا، په يقين پاش سهر وا (وه كوگرى) دهينه ديتن، كو نه و
ژى ب قى رهنكى بوون:

ده ريال مهبوو ته حته كه شل نهى خودا بوو چ؟

مان تهن و پهريشان و ب كول نهى خودا بوو چ؟

سه د ساله ژره نكي مريان مان ل عهردي

به رتافكا دژوار وبى دل نهى خودا بوو چ؟ (۴۰)

نهو هوزانين بقى قالبى هاتنه دانان نه قين ل خارينه:

لاپهر	ناقي هوزانين	ژ
۳۳	حه بييا نازك	۱
۳۴	دلوبيژه فهله كى	۲
۸۶	لولوپسمامو	۳
۱۱۶	پرسا ژخودا	۳

ته رسته يا پاش سهر وا:

دچهندين نمونين ديوانى دا، په يقين (رسته يا) پاش سهر وا دهينه ديتن، نمونه

ژى بورستا پاش سهر وا نه قال خواري به:

باغ و بيستانى م چوو گه شت و سه يراننى م چوو

كا هاوار و هايين سهر و تالانى م چوو (۴۱)

نهو هوزانين رستا پاش سهر وا تيدا هاتينه بكارئينان نه قين ل خارينه:

لاپهر	ناقي هوزانين	ژ
۱۵	ژداييكى حه يا ده سال	۱
۲۹	راست بمه شن مه لانو	۲
۹۴	باغ و بيستانى م چوو	۳
۱۰۲	ريزان ژتيره پارتى يا كورده	۴
۱۱۸	كاف و كه مى	۵
۱۳۷	ژ دوكتور (نورالدين) زازاره	۶
۱۳۹	پاله وانى هنه رمه ند	۷
۱۴۹	ده ما جهان چيكر	۸

سهر وا د (گازيا به له نگازان) دا

رووگه ه

وهرزيه، بويته ي د دهنه فهكولين و
وهركتراين مرزفاهيتى و زانستى

ژماره ۵ هاقينا ۲۰۱۲

۲-۲-۲. په یقین پیش (بهري) سهروا:

پشتی کو مه همی هوزانین دیوانی وهرگرتین، بو مه دیاربو کو هوزانقانی د هیچ هوزانه کی دا په یقین بهری سهروایی بکارنه ئیناينه، ب واتایه کا دی په یقین بهری سهروایی د دیوانا به ده ویدا ناهینه دیتن.

۳-۲. دهنگین سهروایی (*):

دگه لهک ژبده رین تاییه ت ب سهروایی باس ل دهنگین سهروایی هاتیه کرن، هندهک ره خنه گر دکنه سی دهنگ و هندهک پتر، دقنی برگی دا بتنی مه چار حاله تین دهنگین سهروایی وهرگرتینه، یی نیکی دهنگی (سهروا) و یی دووی دهنگی (سهروا و پیش سهروا) و یی سیی دهنگی (سهروا و پاش سهروا) و یی چاری ژی (هه ر سی) دهنگ دگه ل نیکدا. ا. هوزانین بتنی دهنگی سهروا تیدا دیاردبیت: دسه رجه م هوزانین دیوانی دا، دیابوو کو د هیچ هوزانه کی دا نه شینوازه دیارنا بیت. ب. هوزانین دهنگی سهروا و پیش سهروا تیدا: نه و هوزانین دهنگی سهروا و پیش سهروا تیدا دیار نه فین ل خارینه:

ژ	ناقنی هوزاننی	لاپه ر
۱	ژداییکنی چه یا ده سال	۱۵
۲	ثاڤو جویاری مه چوون	۲۰
۳	ژفله کی را	۲۸
۴	چه بیبا نازک	۳۳
۵	دلو بیژه فله کی	۳۴
۶	گازیا کورل باقنی	۳۶
۷	تی گوتن نایی سوتن	۴۰
۸	وه ره ئیدی توفه لهک	۴۲
۹	خه ونا من دسالا ۱۹۵۷ ده	۵۱
۱۰	من ناله ناله	۷۳
۱۱	پسیک	۷۸

روگه ه

وهرزیه، بویتهی د دمه فکولین و
وهرکیرانین مرزقابه تی و زانستی

ژماره ۵ هاقینا ۲۰۱۲

۸۸	تەزچ بیژم	۱۲
۹۹	شینا عامودا دل ب کول	۱۳
۱۱۰	کور نایی تەز کورم	۱۴
۱۱۶	پرسا ژخودا	۱۵
۱۵۳	ژما موستایی جه گهر خوین را	۱۶

په هوزانین دهنگی سه روا و پاش سه روا تیدا دیاردین: تەقین ل خارینه:

لاپەر	ناقی هوزانی	ژ
۲۹	ژ بلبل ره	۱
۵۷	ب پرس هره قودس	۲
۸۲	وه ره پیشبهر	۳

ج- هوزانین دهنگی سه روا و پیش سه روا و پاش سه روا تیدا: تەقین ل خارینه:

لاپەر	ناقی هوزانی	ژ
۱۷	مننهت ژیه زدان	۱
۱۹	خورتی کوردا مهزن	۲
۲۳	ژ ناغا ره	۳
۲۶	راست بهشن مه لانو	۴
۳۱	دل پاره بوو	۵
۴۷	دوژا وه لات	۶
۷۰	وه ره دل بهر	۷
۷۲	شاه و سولگانی مهیی	۸
۷۹	بلبل	۹
۸۳	ناخ ژ دهستی فهله کی	۱۰

سه روا د (گازی به له نگازان) د

رووگه ه

وهزیه، بویتە د دته فهکولین و
وهکیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

۹۳	تھی دل ھیہ ناگہ	۱۱
۹۴	باغ و بیستانی م چوو	۱۲
۱۰۴	دلی نہرمی دا	۱۳
۱۰۹	نانی گہ نم ناگہ ہی زکی برچی	۱۴
۱۱۱	دہفہ رمورابہ	۱۵
۱۱۵	ب دہفہ ہرکہ سی میہ	۱۶
۱۳۶	کوتابی چوون دبستانی	۱۷
۱۴۰	بہرسقا خورته کی دیندار و خوداناس	۱۸
۱۴۸	پہردہ یا رہش	۱۹

ریژا سہدیا دہنگین سہروایی ل دویف خستہیی خواری بوون:

ژ	جوزین دہنگان	ژ	ریژا سہدی
۱	تہو ہوزانین دہنگی سہروا و پیش سہروا تیدا	۱۶	۴۲،۱۰۵
۲	تہو ہوزانین دہنگی سہروا و پاش سہروا تیدا	۳	۷،۸۹۵
۳	تہو ہوزانین دہنگی سہروا و پاش سہروا و پیش سہروا تیدا	۱۹	٪۵۰

خستہیی (۲-۲) ریژہیین سہدیین دہنگین سہروایا دیوانی

ژیدہرو پہراویژ

- (۱) د. عبدالرؤف زہدی مصطفی و د. سامی یوسف ابوزید، مہارۃ علم العروض والقافیۃ، جمعیۃ الاسراء، ۲۰۰۷، ص ۳۵۱.
- (۲) ہمان ژیدہر، ص ۲۶۹.
- (۳) نووری فارس ہمہخان، عہرووزی کوردی، زنجیرہی روشنبیری، دہزگای

روگہ

وہزیہ، بویتہی دہتہ فہکولین و
وہکیرانین مرزقاہتی و زانستی

ژمارہ ۵ ہاقینا ۲۰۱۲

- چاپ و بلاوکردنه وهی ئاراس، ههولیر، 2004، ل251.
- (4) علاء الدین سجادی، نرخ شناسی، چاپخانهی (مه عارف)، بهغدا، 1969، ل103.
- (5) بهکر شاکر کاروانی، عهلی فهتاح دزهیی شاعیرو نووسهر و تیکوشهر، چ1، کتیبخانهی نیشتیمانی کوردستان، ههولیر، ل156.
- (6) مارف خهزنهدار، کیشی و قافییه له شیعری کوردیدا، ل62.
- (7) نوری فارس همه خان، عهرووزی کوردی، ل253.
- (8) بهکر شاکر کاروانی، عهلی فهتاح دزهیی شاعیرو نووسهر و تیکوشهر، ل158.
- (9) نوری فارس همه خان، عهرووزی کوردی، ل186.
- (10) د. محمد عوف عبد الرؤوف، القافییه و الأصوات اللغویه، ص190.
- (11) بهکر شاکر کاروانی، عهلی فهتاح دزهیی شاعیر و نووسهر و تیکوشهر، ل163.
- (12) بو پتر ئاگهدار بوون ل قالبین وان، بنیره: علاء الدین سجادی، ئهدهبی کوردی لی کولیینه وهی له ئهدهبی کوردی، چاپخانهی مه عارف، بهغدا، 1968، ل(167-178).
- (13) بو پتر ئاگهدار بوون ل قالبین سهروایی ئهوین (عهزیز گهردی) دیارکرین، بنیره: عهزیز گهردی، سهروا...، ل(255-294).
- (14) د. جورج مارون، علما العروض والقافییه، المؤسسة الحدیثه للکتاب، لبنان، 2008، ص169.
- (15) نووری فارس همه خان، عهرووزی کوردی، ل197.
- (16) عهزیز گهردی، سهروا...، ل286.
- (17) د. مارف خهزنهدار، دیوانی نالی و فهرههنگی دیوانی نالی،، دار الحریه للطابعه، بهغدا، 1977، ل168.
- (18) نووری فارس همه خان، عهرووزی کوردی، ل177.
- (19) مه لایی باتهیی و بهرهه می وی، بهرهه فکر: تحسین ابراهیم دۆسکی و محسن ابراهیم دۆسکی، چ1، چاپخانه هاوار، دهوک، 1996، ل100.
- (20) بهدهوی؛ خودانی دیوانا (گازی یا به له نگازان)ه، ناخی وی محه مه د به شیره

وب مهلا به شیر دهیته نیاسین، کوری شیخ محهمه زاهری کوری شیخ مستهفا بهدهوی یه، ژبنه مالا سهییدین (که رینی) یه. بهدهوی ل سالا ۱۹۲۵ ل گوندی عهزیمی ل دهقه را (که ر بورانی) ل باکووری کوردستانی هاتبوو سهر دنیایی. مهلا بهشیری فقیاتی یا خاندی و ژخیزانه کا کورد پهروه رژی بوو وبایی وی بخوئیک ژوان که سین مللهت پهروه ر بوو و په یوهندی ب شوره شا تاگریقه هه بوو. مهلا به شیر بخوژی لسه رهستا کوردینی مهزن بوویه. دوو به رهه مین بهرچا ژه نه نه وژی نه قین ل خواری نه:

- دیوانا وی یا شعری (گازی یا بهلهنگازا).

- کتیبیا (فلسه فا هه قالینییی یی) کوب قه هینوکه کا هوزانی یا هه قپشک وی و سهیدایی وی شیخ محهمه د شه فیق پیکقه دانایه، و نه ق به رهه مه دهست نفیسیه و نه هاتیه چاپکرن، بو پتر پیزانین ل دور ژیان و به رهه مین وی، بنیره: دیوانا مهلا بهشیری محهمه د تاهری بهدهوی، گازی بهلنگازان، به رهه قکرن، ته حسین ابراهیم دوسکی، چابخانا وهزاره تا پهروه ردی - هه ولیر، چاپا ئیکی، ۲۰۰۴.

(۲۱) هه مان ژیدهر، ل ۲۰.

(۲۲) دیوان، ل ۱۶.

(۲۳) دیوان، ل ۱۸.

(*) دوو هوزان ب ژماره (۴۲) هاتینه تومارکرن، کو نه قه ژی بتنی شاشیه کا هونه ریبی یه.

(۲۴) دیوان، ل ۱۱۳.

(۲۵) دیوان، ل ۴۹.

(۲۶) دیوان، ل ۱۳۴.

(۲۷) دیوان، ل ۳۸.

(۲۸) دیوان، ل ۶۸.

(۲۹) دیوان، ل ۵۸.

(۳۹) دیوان، ل ۸۶.

(۳۰) دیوان، ل ۱۰۲.

(۳۱) دیوان، ل ۱۲۰.

رووکه ه

وهزیه، بویتهی د دهته فهکولین و
وهکیرانین مرۆقاهیتهی و زانستی

ژماره 5 هه قینا ۲۰۱۲

(۳۲) دیوان، ل ۱۲۶.

(۳۳) دیوان، ل ۱۳۷.

(۳۴) دیوان، ل ۲۱.

(۳۵) دیوان، ل ۱۴۶.

(۳۶) دیوان، ل ۱۳۰.

(۳۷) دیوان، ل ۱۳۲.

(*) پیدقی گۆتنی یه، کود بهشی پراکتیکی تایبەت ب په یقین سەروایی (پاش و پیش سەروا) وەرگرتنیه؛ چونکی دسەرجهم هۆزانان دا په یقین سەروا هەنە و پیدقی ناکەت بهینە باسکرن.

(۳۸) دیوان، ل ۲۹.

(۳۹) دیوان، ل ۱۱۶.

(۴۰) دیوان، ل ۹۴.

(*) بۆقی برگی بتنی مه هۆزانین ستوونی وەرگرتینه؛ چونکی د جۆرین دیدا ناریشا هەمەرەنگییا سەروایی هەیه.

سەروا د (گازیا به له نگازان) دا

رووگه

وهرزیه، بویتهی د دهنه فهکۆلین و
وهرکیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره 5 هه‌مینه ۲۰۱۲